

Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ ΚΑΙ Η ΔΥΣΗ Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΨΥΧΙΚΟΥ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑ

Ανθούλα Δανιήλ

Η δυσαρέσκεια του Ελύτη προς τη Δύση αρχίζει να εκδηλώνεται από πολύ νωρίς, όταν, φοιτητής ακόμη, στα 1934, βρέθηκε σε μια ομάδα φοιτητών που οργάνωναν συγκεντρώσεις στην Πανεπιστημιακή Λέσχη, με τη συμμετοχή των καθηγητών Κωνσταντίνου Τσάτσου, Παναγιώτη Κανελλόπουλου και Ιωάννη Θεοδωρακόπουλου. Οι νέοι αυτοί καθηγητές ασκούσαν γοητεία στους νεαρούς φοιτητές με τις συζητήσεις τους για τον Descartes, τον Fichte, τη Σχολή της Χαϊλδεμβέργης, για την οποία είναι γνωστή η επιτιμητική κριτική του Θεοτοκά¹. Και ο Ελύτης έπληττε, διότι δε συμπαθούσε το φιλοσοφικό πνεύμα της «Εσπερίας», επειδή ήταν διαποτισμένο από τον ορθολογισμό και βρισκόταν σε αντίθεση με την ελληνική σκέψη, στην οποία, κατά την άποψή του, πρωτοστατεί ο «ψυχικός παράγοντας». Και επιπλέον η ποίηση που τον γοήτευε δεν ήταν στα θέματα για συζήτηση. Παρέμενε λοιπόν βουβός στις συναντήσεις της Πανεπιστημιακής Λέσχης².

Ο «ψυχικός παράγοντας», λοιπόν, όπως παρουσιάζεται στην ελληνική σκέψη και εκφράζεται με την ελληνική γλώσσα, έχει τις δυνατότητες να ανταποκρίνεται στις «πρώτες έννοιες» και να «σηκώνει ολόκληρο το βάρος του πολιτισμού» και, ιδίως σε δύσκολες περιόδους, όταν η ελληνική σκέψη «συμπιέζεται [...] από το βάρος ενός ολόκληρου, ξένου προς τη φύση της, πολιτισμού»³. Με άλλα λόγια η έμφαση, που δίνει ο Ελύτης στη σημασία του «ψυχικού παράγοντα», αποτελεί το μέτρο της αντίθεσής του προς τη Δύση, όπου η σημασία πέφτει στη λογική. Φοβούμενος, μάλιστα, τις συνέπειες, διατυπώνει σχετλιαστικά: «Αλίμονο στην Ελλάδα από τα Πανεπιστήμια της Εσπερίας, που τα τρωκτικά τους ροκανίζουν κιόλας τα βάθρα της». Απόλυτος στην κριτική του ευρωπαϊκού ορθολογισμού, βλέπει με σκεπτικισμό τον κλασικισμό του⁴.

Συγκεκριμένα, η κριτική του στρέφεται κατά των «διανοουμένων», που θεωρούσαν την Ελλάδα σαν μια οποιαδήποτε χώρα της Μέσης Ανατολής, επειδή οι Ευρωπαίοι είχαν συγχρονισμένα εργαστήρια στα Πανεπιστήμιά τους. Σ' αυτά τα εργαστήρια εκείνος θα αντιτάξει με υπερηφάνεια την ελληνική γλώσσα: «Ε, λοιπόν κι εγώ θα το εξομολογηθώ με μιαν ειλικρίνεια που δεν αξίζει να την ειρωνευτεί κανείς: ένιωθα ένας αριστοκράτης που είχε –ο μόνος που είχε– το προνόμιο να λέει τον ουρανό “ουρανό” και τη θάλασσα “θάλασσα”, ακριβώς όπως η Σαπφώ, ακριβώς όπως ο Ρωμανός, εδώ